

Utdrag av et lengre brev til mine barnebarn:

20. april 1944

inntraff krigshistoriens verste hendelse i Bergen og slik opplevde jeg denne dagen som 10-åring:

Mor og far gikk hjemmefra Bellevuevei 9 d (nå Bellevuebakken 6) tidlig denne morgenen og selv skulle jeg til Møhlenpris til pianoundervisning en liten time senere. Jeg husker godt at jeg sto i spisestuen og at hushjelpen befant seg på kjøkkenet da spisestuedøren fløy opp med et brak og huset ble ristet av to kraftige drønn som vi mente måtte komme fra byen. Vi var temmelig rådville vi to – hva var skjedd – kunne jeg gå og spille? Pliktoppfyllende som jeg var, fant jeg ut at det var best jeg kom meg av gårde.

I det som nå heter Gamle Kalvedalsvei møtte jeg Ellingsen, nabo og innehaver av ”Ellingsen på Torvet” – byens fineste snopebutikk før krigen. Han spurte meg hvor jeg skulle, og fortsatte: ”Jeg tror det er best du holder deg hjemme i dag. Det har skjedd en stor ulykke og hele byen er sperret av.” – Og mor og far som var gått til byen – og tantene og bestemor og bestefar som bodde i Sandbrogaten – hva hadde skjedd med dem alle. Fortvilet og rådvill ruslet jeg hjem til hushjelpen og avventet begivenhetenes gang, og de lot ikke vente på seg.

Hovedutfartsveien fra Bergen var stengt, så karavaner med mennesker begynte å strømme gjennom Fjellveien og Bellevue – noen med blodet strømmende – andre så helt grei ut. Felles for dem alle var at de rømte fra ødelagte hjem – og svære branner. Noen skulle søke legehjelp på Haukeland Sykehus, andre søke tilflukt hos slekt og venner – noen bare rømte. Jeg husker folk med håndvogn med husgeråd – barnevogner med ting og tang, folk som bar og folk som ble støttet – kort sagt mennesker på flukt.

Etter hvert fikk vi vite at det hadde skjedd en eksplosjonsulykke ”ute ved festningen” og det var jo nettopp der tantene og bestemor og bestefar bodde! Og hvor var mor og hvor var far? Heldigvis, mor kom i alle fall hjem etter en ikke så altfor lang stund. Og når mor er i nærheten føler barnet seg meget tryggere. Mor kunne fortelle at hun og far hadde vært på trikken da smellene kom. ”Jeg så lydbølgene komme mot oss, og da de nådde oss, var det som om luften ble slått ut av oss”. Ingen ble skadet på trikken. Mor returnerte hjem, mens far ville til byen for å se om det var noe han kunne hjelpe til med og undersøke hva som hadde skjedd i Sandbrogaten 8.

Hvor lang tid det gikk husker jeg ikke, men en åpen lastebil stoppet utenfor huset på Bellevue. På lasteplanet satt tante Olga med blodet strømmende nedover ansiktet og bestemor skjelvende og full av glassplinter ved siden av. På kvinners praktiske vis, fikk mor satt i stand soveværelset sitt til bestemor og gikk i gang med å vaske bestemors hår i et forsøk på å få ut alle glassplintene. ”12 skyllevann måtte til”. Heldigvis var tante Olgas sår overfladiske, så da

Bente. Foto: Ellen Irgens.
I privat eie.

hun var vasket, så hun noenlunde normal ut. Men skikkelig kledd var hun ikke. Så vidt jeg husker var ikke bestemor heller det.

Jeg tilbragte store deler av formiddagen på terrassen utenfor Bellevue Restaurant sammen med nabogutt Johan Mohr. Der sto vi og betraktet brannene på begge sider av Vågen, og Johan kunne med stor sakkyndighet, syntes jeg, meddele at hvis brannen på østsiden av Vågen spredde seg enda lenger østover, ville svære ammunisjonslagre gå i luften.

Strømmen av folk forbi i Fjellveien fortsatte hele dagen. Far - og tante Sella som jobbet hos Wallendahl, kom kjem utpå dagen, og de hadde begge sine historier å fortelle. Sikkert var det at Sandbrogaten 8 fantes ikke mer, og bestefar Ole og bestemor Annes livsverk var borte – ødelagt av eksplosjon og ildebrann. Tante Sella var den tøffe ”Tyskerne skal ikke få meg til å gråte” sa hun. Tante Olga snufset, men det store spørsmålet var hele tiden ”hvor var bestefar?”. Tante Olga og bestemor var blitt kjørt til Bellevue i en lastebil og bestefar, som var såret var blitt kjørt vekk i en annen. Levde han?

Tante Sella kunne fortelle at hun hadde gått fra Wallendahl og hjem til Dræggen, hvor hun fant huset filleristet av eksplosjonen – dørene stod på vid vegg – ikke en hel vindusrute, og ingen spor av familien. Fullstendig lamslått av ødeleggelsene og av brannen som raste i tyskerbarakken ved siden av, grep hun det første som falt henne inn – en brodert sofapute og en sølvkandelaber og forlot hjemmet sitt for siste gang. Det brente ikke i Sandbrogaten 8 da hun var der, og hadde det vært tilstrekkelig brannmateriell, hadde kanskje denne husrekken vært spart.

Far tok også turen ut i Dræggen og han kom forbi Mariakirken – hvor alle dørene var blåst opp. En eller annen innskytelse fikk ham til å titte inn, og der ved alteret sto der en tysker og forsynte seg av altersølvet. Far som snakket godt tysk etter studier i Tyskland – glemte den tyske overmakten – og spurte på rasende og forskrekket tysk hva i all verden denne tyskeren trodde han kunne tillate seg. Merkelig nok ble tyskeren livredd og satte fra seg det han hadde tatt, og forsvant ut av kirken. Jeg har forstått det slik at tyske soldater som forgrep seg på norske sivile på egen hånd, ble strengt straffet – ettersom Herr Hitler hadde en slags respekt for oss nordboere ”av den ariske rase.”

Dagen gikk. Jeg forstår ikke i dag hvordan mor klarte å skaffe mat til oss alle sammen. Egentlig tror jeg ikke at mat var det vi tenkte på mest. Hvor var bestefar? I eksplosjonsøyeblikket hadde han sittet på WC, og på den tiden hadde man gjerne sisterner høyt oppe på veggen. Den fikk bestefar i hodet. Bestefar var 84 og bestemor 86 år i 1944, så det var svære påkjenninger de ble påført i høy alder. Vi antok at bestefar var kjørt enten til Haukeland Sykehus eller til Fridalen Skole som øyeblikkelig ble gjort om til lasarett. Å forsøke å ringe rundt var nytteløst. Vi ventet og vi ventet og vi ventet. Klokken var over ti om aftenen da nok en lastebil stoppet utenfor Bellevuevei 9 d, og to menn fra det sivile luftvern kom inn og spurte om ”denne karen kunne få lov til å komme inn hos oss ? ?” Gjett om han kunne!! Bestemor gråt, av glede, og familien kunne konstatere at til tross for tap av alt de eide, så var de i live !

Bestefar fortalte at han var blitt sittende og vente på behandling, og som den gentleman han var, hadde han latt mange gå foran seg i køen. ”De trengte det bedre en jeg” sa han. Selv var han blitt sydd i hodet hvor sisternen hadde truffet ham, og han kom hjem med en stor hvit bandasje.

Og så ble det spekulert i om hvorledes det ville ha gått dersom de hadde fulgt vanlig rutine denne morgenen. Ville de da ha vært i live? De hadde nemlig stått opp tidligere denne dagen fordi de ventet vaskehjelp. Bestemor og bestefars senger var kuttet rett over på tvers. Hva hadde skjedd om de hadde ligget der? Tante Olga holdt på å reie opp divanen hun sov på. Eksplosjonen kastet henne inn mot veggen bak divanen og kilt mellom vegg og divan kom hun til seg selv etter en stund, mørbanket omtåket og blødende.

Det ble rigget til soveplasser til oss alle - bestemor og bestefar overtok foreldresoveværelset, vi fikk leie spisestuen av våre leieboere til tantene og meg - og så sto vi overfor en ny og anderledes hverdag.

Den dag idag vet jeg ikke hvordan mor klarte å skaffe mat til oss alle, men jeg kan ikke huske at vi på noe tidspunkt var uten mat. Mor hadde alltid, under hele krigen, klippfisk liggende i vann i kjelleren for iallefall å ha noe mat i huset til enhver tid.

Det store problemet var at besteforeldre og tanter hadde ikke annet tilbake enn det de gikk og sto i - og knapt nok det. Klær og sko var jo mangelvare og alle varer var rasjonert. I kaoset eksplosjonen manglet man jo både penger og rasjoneringskort. Da var det vi opplevde gode nordmenns store hjerte. Det strømmet inn med brukte klær og husgeråd til mine 4 slektninger i de følgende dager og uker. Hver dag bragte noe nytt - men så trengte de jo også ALT. Jeg husker jeg var litt sår på tante Sellas vegne for hun fikk meget mindre med klær enn tante Olga, men mor forklarte at tante Sella var en høy dame, og da var det ikke så lett å finne noe som passet.

Min praktiske tante Sella skaffet seg passerseddel til området rundt festningen og Dræggen, og noen dager senere tok hun meg med til det som var igjen av Sandbrogaten 8. Husrekken sto der som utbrente ruiner. Av bestefars hus sto noen skjeve yttervegger og en enda skjevere halv skorstein igjen. Tante hadde funnet ut at hvis vi grov på stedet sølvtøykommoden hadde stått, ville vi kanskje finne noen sølvklumper. Og sølv måtte leveres inn for å få kjøpt nytt. Vi grov tante og jeg - og jommen fant vi ikke over 1,5 kg. sølv. Couvert-askebegre var som vissent løv stablet oppå hverandre, og to spiseskjeer hadde faktisk beholdt fasongen, men var blitt veldig tynne. Disse to skjeene fikk jeg - oppusset - mange år senere, og jeg satte veldig stor pris på disse som jeg hadde vært med på å grave ut selv. Det hører kanskje ikke med til historien at disse to skjeene ble stjålet i 1993 da vi opplevde stort innbrudd. Bittert, fordi disse skjeene betydde mye for meg - og hadde ingen verdi for andre.

Besteforeldre og tanter ble boende på Bellevue til skolen begynte i august. Da hadde de fått skaffet seg noen kvistværelser vis a vis Pihl Skole. De hadde klart å skaffe seg det aller, aller nødvendigste. Jeg skjønnte ikke hvordan bestefar kunne bo der oppe under taket - dårlig til bens som han var, og jeg syntes ikke at der var noe trivelig. Men det skjedde noe rart med mine slektninger. Vår Herre og Moder Jord lar forunderlige ting skje. Krisepsykiatri visste vi ikke den gang hva var, men disse 4 på kvisten ble velsignet med et slikt fantastisk humør og lo mange ganger så voldsomt at vertinnen, som bodde under, kom løpende for å få med seg hva som var så morsomt! Ofte begynte de å le av at de var på vei for å hente ting og plagg som de hadde levd med i årevis i Sandbrogaten. Så fysisk var alt borte, men ved brå forsvinning, tar det en tid før man mentalt har oppfattet situasjonen - og det kunne de heldigvis le av.

Det kan ikke ha vært så mange månedene de bodde i Fosswinckelsgt. Senere ble de tilbudt en midlertidig leilighet - stor og lys - som tilhørte Mariakirkens Menighet i Nye Sandviksvei 7 (revet for å gi plass til Birkebeinersenteret).

Og her bodde de da freden brøt løs i 1945.

Bente Cappelen-Dahl (f. Meland)